

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПОВЕРНЕННЯ ВИМУШЕНИХ МІГРАНТІВ В УКРАЇНУ

Процес формування та реалізації конкурентної політики держави в різних сферах економічної діяльності повинен перш за все враховувати та опиратися на наявний людський капітал, його якісні та кількісні характеристики. Очевидно, що без кваліфікованої робочої сили навіть найамбітніші цілі прискореного соціально-економічного розвитку залишаться недосяжними.

У цьому контексті перед Україною, яка лише через вимушену зовнішню міграцію населення втратила з лютого 2022 року щонайменше 6,3 млн осіб [1], стоїть надскладне завдання – знайти переконливі аргументи та дієві механізми для повернення додому мільйонів українців, які опинилися за кордоном в результаті повномасштабної війни. Без репатріації біженців, передусім жінок і дітей, говорити про перспективи повоєнного відновлення і економічного ренесансу України не доводиться, адже, за оцінками Міністерства економіки України, у найближчі роки державі знадобиться додатково залучити на ринок праці 4,5 млн робітників різних спеціальностей [2].

З огляду на сказане, перед українською владою вже сьогодні, під час війни, гостро стоїть проблема розробки і початку імплементації ефективної стратегії повернення вимушених мігрантів із-за кордону. На наш погляд, ключові пріоритети такої стратегії мають передбачати втілення в життя низки програм з репатріації біженців. Окреслимо деякі з них.

Земля та житло (нерухомість) в обмін на повернення. Війна, яка перетворює квітучі міста і селища на постапокаліптичну пустку, позбавила домівок сотні тисяч українців. Очевидно, що не маючи куди повертатися, ніхто не повернеться. Отже, біженцям слід запропонувати реальний, а не гіпотетичний шанс знову отримати новий дім після повернення в Україну. У цій ситуації надання вчорашнім вимушеним мігрантам права на безкоштовне отримання земельної ділянки для будівництва власного будинку могло б стати сильним стимулом для повернення. Зіпсованої російськими окупантами землі в Україні зараз дуже багато. Рано чи пізно її доведеться освоювати, то чому б не залучити до цього самих біженців? Так само гарантія держави забезпечити вимушених мігрантів власним житлом у нових багатоквартирних будинках, збудованих після закінчення війни, також може стати вирішальним фактором для повернення додому.

У рамках цієї програми слід окремо розробити і запровадити можливість отримання біженцями пільгових (безвідсоткових) кредитів. Такі іпотечні кредити на придбання власного житла повинні мати якомога довший термін погашення і пропонувати певні додаткові бонуси. Скажімо, сім'я, у якої в період дії іпотеки народиться дитина або кілька дітей, матиме право сплачувати меншу суму за кредитом.

Одноразові виплати за добровільну репатріацію. У цьому випадку український уряд може діяти аналогічно до своїх швейцарських колег, які готові платити чималі кошти за добровільний від'їзд з країни після припинення дії статусу тимчасового захисту для українців [3]. Однак Україні діяти потрібно навпаки – платити за повернення. При цьому розмір фінансової допомоги може відрізнятись залежно від категорії біженців, які бажають стати учасниками програми. Припустимо, що один розмір виплати буде за возз'єднання сім'ї (повернення мами з дитиною до тата), а інший – коли повертається лише одна людина без сім'ї. Подальший розвиток цієї програми може передбачати багаторазові виплати біженцям протягом певного періоду часу після повернення, поки вони шукають житло, роботу тощо.

Інвестиційний бум як передумова повернення на батьківщину. Реалізація різноманітних інвестиційних проєктів із масштабним залученням іноземного капіталу в Україну допоможе не прямо, проте опосередковано збільшити потік біженців, що повертаються, в середньостроковій і довгостроковій перспективі. Звичайно, заручитися підтримкою іноземних інвесторів для післявоєнної відбудови України буде серйозним викликом для офіційного Києва. Для тих, хто готовий вкладати серйозні гроші в зруйновану війною країну з відсутнім населенням, уряду потрібно буде знайти особливі аргументи і гарантії. Але якщо це вдасться, то можливе “українське економічне диво” після війни означатиме також масове повернення українців на батьківщину.

На інвестиційному треку українській владі можна дати кілька слухних, на наше переконання, порад. По-перше, не варто відкладати розробку амбітних інвестиційних програм до закінчення війни. Як би не було важко, починати треба вже зараз, коли, на жаль, ще не проглядаються обриси завершення російського вторгнення.

По-друге, у пошуках найсміливіших іноземних інвесторів на початковому етапі відповідальним посадовцям варто звернути увагу на численну українську діаспору по всьому світу. Наявне етнічне, культурне та історичне коріння, яке має будь-яка діаспора щодо країни походження, дуже часто викликає сильне бажання до зворотних інвестицій. Тому представники діаспори часто ігнорують об’єктивні ризики та загрози, пов’язані із соціально-економічною та військово-політичною ситуацією в країні, куди планується експортувати капітал. Таким чином, за сприятливих умов діаспора може і навіть повинна стати піонером у післявоєнній відбудові України.

Зрештою, по-третє. Без допомоги міжнародних фінансових організацій та країн-партнерів Україні буде неймовірно складно впоратися з комплексною повоєнною відбудовою в цілому та реалізацією запропонованих програм репатріації зокрема. Саме тому не менш нагальним виглядає пошук та залучення до реалізації окреслених програм іноземних партнерів і союзників.

Наприкінці слід наголосити, що важливі перші кроки у цьому напрямі уже робляться. Так, німецький концерн Rheinmetall оголосив у травні 2023 року про намір створити спільне підприємство з українським державним концерном “Укроборонпром” для виробництва та ремонту бронетехніки в Україні [4]. Можна обґрунтовано припустити, що побудова сучасних німецьких та інших іноземних виробничих потужностей в Україні з перспективою гідної заробітної плати та кар’єрного росту сприятиме активнішому поверненню українських біженців із-за кордону після та навіть під час війни.

1. UNHCR (2023). *Situation Ukraine Refugee Situation. Operational Data Portal – Ukraine Refugee Situation*. Available at: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>. Accessed 14 October 2023. 2. Міністерство економіки України. (2023). *Відновлення ринку праці – це шлях до нашої перемоги*, – Тетяна Бережна. Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=3741cc27-dbe5-433e-a139-1d480735bc51&title=VidnovlenniaRinkuPratsiTseShliakhDoNashoiPeremogi-TetianaBerezhna>. Дата звернення: 03.11.2023. 3. Romashchenko, T. (2023). *Germany and Ukraine: avoiding refugee tensions. Social Europe*. Available at: <https://www.socialeurope.eu/germany-and-ukraine-avoiding-refugee-tensions>. Accessed 06 November 2023. 4. Murray, M. (2023). *Rheinmetall founds JV to make and repair tanks in Ukraine*. REUTERS. Available at: <https://www.reuters.com/world/europe/rheinmetall-founds-jv-make-repair-tanks-ukraine-handelsblatt-2023-05-12/>. Accessed 22 July 2023.